

A háztartások túlzott eladósodottságának kezelése

A túlzott eladósodottság folyamatos probléma Európában. Egyes tagállamokban és a lakosság egyes csoportjaiban megfigyelhető a túlzott eladósodottság nemrégiben bekövetkezett növekedése. Ez a jelentés áttekintést nyújt a háztartások túlzott eladósodásának főbb és kiváltó okairól és következményeiről. Megvizsgálja az EU-ban és Norvégiában hozott két szakpolitikai válaszlépést is: az adóssággal kapcsolatos tanácsadási szolgáltatásokat és az adósságrendezési eljárásokat.

Szakpolitikai háttér

A túlzott eladósodottság egyszerre oka és következménye a szegénységnek, a nélkülözésnek és a társadalmi kirekesztettségnek. E probléma kezelése érdekében olyan szakpolitikákat kell kidolgozni, amelyek megelőző, enyhítő és rehabilitációs intézkedéseket foglalnak magukban. A probléma megelőzhető például hitelszabályozással, úgymint a fogyasztói hitelről és a jelzáloghitelről szóló európai uniós irányelvekkel. A megelőzés fokozható a szociális védelem – a szociális jogok európai pillérének egyik alapelve – révén is, mégpedig a munkanélküliségből vagy egészségügyi problémákból eredő bevételi vagy kiadási sokkhelyzetek csökkentésével.

Ez a jelentés az EU-ban és Norvégiában alkalmazott az adóssággal kapcsolatos tanácsadási szolgáltatásokat és adósságrendezési eljárásokat vizsgálja. A globális pénzügyi válságot követően ezek a szolgáltatások és eljárások sok tagállamban az eddiginél szélesebb körben érhetők el. A hozzáférés tekintetében azonban hiányosságok tapasztalhatók.

Az EU-szerte alkalmazott gyakorlatokra építve olyan, regionális, nemzeti és uniós szintű szakpolitikák kidolgozására nyílik lehetőség, amelyek a háztartások eladósodottságának kezelését szolgálják.

Főbb megállapítások

- 2016-ban a megkérdezettek (EU28) 14%-a számolt be arról, hogy képtelen a bérleti díjhoz vagy jelzáloghitelhez, fogyasztói hitelhez, családi vagy baráti kölcsönökhöz, közüzemi vagy telefonszámlákhoz kapcsolódó ütemezett kifizetéseket teljesíteni. Ez az arány 21%, ha azokat is figyelembe vesszük, akiknek nincsenek hátralékaik, de nehezen boldogulnak anyagilag.

- A 25-49 éves korosztály van leginkább kitéve ennek a kockázatnak. A 65 évnél idősebb, túlzottan eladósodottak azonban súlyosabb pénzügyi problémákkal szembesülnek és mentális jólétük alacsonyabb szintű.
- 2017 és 2018 között uniós szinten nőtt a hátralékok aránya a szegénység kockázatának kitétt egyedülálló szülők körében.
- Az adóssággal kapcsolatos tanácsadási szolgáltatások szélesebb körben váltak elérhetővé és hozzáférhetővé. Az emberek azonban még a jól működő szolgáltatásokkal rendelkező országokban is problémákkal szembesülnek, ha ezeket a szolgáltatásokat szeretnék igénybe venni.
- Számos ország bonyolult támogatási és jogi hálózattal rendelkezik, amely nehezen értelmezhető, és sok túlzottan eladósodott személy nem kap megfelelő segítséget vagy nem fér hozzá a megfelelő adósságrendezési eljárásokhoz.
- Egyes országokban, például Bulgáriában, Cipruson, Észtországban, Horvátországban, Litvániában, Máltán, Olaszországban, Romániában és Szlovéniában az adósságrendezési szolgáltatások hiányoznak vagy különösen korlátozott kapacitással, lefedettséggel vagy hatókörrel rendelkeznek.
- Összességében elmondható, hogy a tagállamok azonos irányt követnek az adósságrendezési eljárások kialakításában a túlzott eladósodottságból való kilábalás érdekében. Málta és – kisebb mértékben – Bulgária is lemaradásban van.
- Míg a tagállamok az eljárások kialakítása szempontjából azonos irányt követnek, a hozzáférhetőség és a rendelkezésre álló megoldások tekintetében jelentős különbségek mutatkoznak a tagállamok között.

Szakpolitikai iránymutatások

- Ha a túlzott eladósodottságot nem kezelik megfelelő módon és időben, az negatív következményekkel járhat az érintett egyénekre, háztartásokra és társadalomra nézve. A túlzott eladósodottságból eredő problémák közé tartozhatnak a mentális és fizikai egészségügyi problémák, a munkanélküliség és az inaktivitás.

- A 2007-es globális pénzügyi válság óta számos ország megerősítette a túlzott eladósodottság kezelésére nyújtott intézményi megoldásait. A politikai döntéshozóknak nem szabad várniuk egy újabb válságra e rendszerek további javításával.
- A hitelszabályozás kulcsfontosságú, mivel csökkenti azokat az ösztönzőket, amelyek az embereket olyan kötelezettségek vállalására buzdítják, amelyeket nem tudnak visszafizetni, illetve olyan kisebb és különböző típusú kötelezettségvállalásokra, amelyek nem tartoznak az uniós fogyasztói és jelzáloghitel-irányelvek hatálya alá. A politikai döntéshozóknak figyelembe kell venniük az adminisztrációs díjakat és bírságokat, valamint a kamatlábakat is.
- Míg a politikai döntéshozók gyakran a jelzáloghitelekre vagy a pénzügyi intézményekkel szemben fennálló fogyasztói hitelhez kapcsolódó adósságokra összpontosítanak, az alacsony jövedelmű csoportok adósságproblémái gyakran a közüzemi vagy telefonszámlák, a bérleti díjak, az adók vagy bírságok, a barátokkal szembeni tartozások vagy az egészségügyi költségek kifizetéséhez kapcsolódnak. A korai beavatkozás mellett érvelő politikai döntéshozóknak ezt nem szabad figyelmen kívül hagyniuk.
- Az önfoglalkoztatók számára gyakran nehéz szétválasztani a magán- és a vállalati adósságaikat. A jogi eljárások és az adóssággal kapcsolatos tanácsadás során figyelemmel kell lenni erre a problémára, különösen azért, mert egyes tagállamokban növekszik az önfoglalkoztatás szintje.
- Előfordulhat, hogy a szűk pénzügyi perspektívát követő adóssággal kapcsolatos tanácsadás sem nyújt fenntartható megoldást, ha nem kezeli a probléma kiváltó okait. Ha az adósságtanácsadók szociális munkások, hiányozhat a jogi és pénzügyi hozzáértés. A szakértelem hiányát pótolhatja a szakszolgáltatókkal való együttműködés.
- Az adóssággal kapcsolatos tanácsadási szolgáltatások révén elkerülhető, hogy az emberek adósságrendezési eljárásokon menjenek keresztül, amelyek gyakran a háztartás elhúzódó nélkülözését eredményezik és a rendszerre nézve is jelentős költségekkel járnak.

Adósságrendezési eljárások

- Ahhoz, hogy megfelelő reményt keltsenek, az adósságrendezési eljárások nem lehetnek túl hosszadalmasak. A legtöbb tagállamban az eljárások időtartama nem haladja meg az öt évet. Az eljárás elindításához szükséges időt nem szabad alábecsülni. A politikai döntéshozók a visszaélésekkel kapcsolatos aggályokat az adósságrendezési eljárások típusainak szétválasztása révén kezelhetik.
- Az adósságrendezési eljárások adminisztratív bonyolultságát a minimálisra kell csökkenteni. Ha a kérelmek sikeres benyújtása és az eljárások sikeres lezárása jelentős támogatást igényel, fennáll az egyenlőtlen és méltánytalan bánásmód veszélye.
- Az adósságrendezési eljárás során gyakran hiányoznak a jövedelem maximalizálására és a munkakeresésre irányuló ösztönzők. A jobb ösztönzőknek meg kell akadályozniuk a be nem jelentett munkavégzést, lehetőséget kell biztosítaniuk az adósságtörlesztés növelésére és javítaniuk kell a túlzottan eladósodott háztartások kilátásait is.
- Ahhoz, hogy az adósságrendezés megfelelő újraindítást biztosítson, ki kell terjednie a legtöbb adósságra (és nem zárhatja ki például az adótartozásokat). Az adóst törölni kell a nyilvántartásokból, függetlenül attól, hogy állami vagy hitelezői adósnilvántartásról van-e szó.
- Uniós fellépésre van szükség az adósságrendezési eljárások terén, hogy biztosítva legyen azok rendelkezésre állása, az országok tanulhassanak a máshol alkalmazott gyakorlatokból, elkerülhető legyenek a hozzáférési problémák (beleértve az előzetes díjakat is), valamint hogy garantálva legyen az ilyen eljárásokon áteső emberek jólétének szintjét (beleértve az otthonuk bizonyos mértékű védelmét is).

Az adóssággal kapcsolatos tanácsadási szolgáltatások

- Az adóssággal kapcsolatos tanácsadási szolgáltatásoknak meg kell felelniük a minőségi előírásoknak, és jól képzett tanácsadókat kell foglalkoztatniuk. Bizalmi kapcsolatot kell felépíteniük az adósokkal annak érdekében, hogy megértsék a háztartások helyzetét és megoldásokat találjanak, valamint hogy a hitelezők és a hatóságok megbízható partnernek tekintsék őket.
- A korai beavatkozás fontos része a támogatási lehetőségek ismerete. A figyelemfelhívást végezhetik a küszöbön álló elbocsátásokkal kapcsolatos ismereteket megosztó szociális partnerek, a fizetési felszólításokat kiküldő hitelezők, a közszolgálatok (például munkaügyi hivatalok, alapellátást nyújtó intézmények) és az adósságrendezési kérelmekre válaszoló hatóságok.
- Előfordulhat, hogy a túlzott eladósodásra adott, tisztán jogi válaszok nem kezelik annak eredendő okait, és a probléma újbóli felbukkanásához vezethetnek. Ez azokban az országokban jelent kockázatot, ahol az ingyenes jogi tanácsadás a fő támogató szolgáltatás, illetve ahol az adósságrendezési eljárások jobban hozzáférhetők, és az adóssággal kapcsolatos tanácsadás arra összpontosít, hogy segítsen az embereknek hozzáférni ezekhez az eljárásokhoz és lezárni azokat.

További információ

A háztartások túlzott eladósodottságának kezelése című jelentés a következő címen érhető el: <http://eurofound.link/ef19044>

Kutatásvezető: Hans Dubois

information@eurofound.europa.eu